

Zdeslav Španiček

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/90836c2q8y>

Izvorni znanstveni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 21.10.2024.

MATKO PEIĆ U GRADIVU POŽEŠKOG ARHIVA

Sažetak

Matko Peić (1923. – 1999.) jedan je od najreprezentativnijih hrvatskih književnika i umjetnika 20. stoljeća. Akademski slikar, povjesničar umjetnosti, književnik i putopisac, istraživač i novinar, izuzetno svestran i obrazovan. Kako bismo istinski spoznali jednog od najznačajnijih Požežana prošloga stoljeća, potrebno je upoznati njegovo osobno formiranje u ranijim godinama života. Iz trenutno dostupnih i poznatih arhivskih izvora ne možemo dobiti cjelovite podatke koji bi nam dali detaljan biografski uvid. Unatoč tome, Državni arhiv u Slavanskom Brodu – Odjel u Požegi posjeduje tri arhivska fonda koji nam mogu dati nove spoznaje o našem akademiku i sugrađaninu. Za uvid u njegovo najranije obrazovanje podatke donosi fond Osnovne škole Slavonska Požega koji sadrži osnovne podatke o najranijem školovanju u Dječjačkoj narodnoj školi „Petar Zrinski“ u Požegi od 1929. do 1933. godine. Vrijedne i do sada nepoznate podatke o srednjoškolskom obrazovanju od 1933. do 1941. godine, vremenu kada se kroz osam godina Matko Peić osobno profilirao, donosi fond Gimnazije Slavonska Požega. Kroz pedagošku dokumentaciju zanimljive su posebne napomene o učeniku koje kod svakog učenika opisuju učenje, vladanje, tjelesne nedostatke i financijske prilike školovanja, dajući do sada nove i neobjavljene spoznaje. Nakon višedesetljetnog obrazovanja i usavršavanja te putovanja po čitavoj Europi i svijetu, Peić se ponovno našao među svojim sugrađanima na otvorenju izložbe „Miroslav Kraljević“ u požeškom muzeju 1971. godine, a koju su organizirali požeški Historijski arhiv i Požeški list. Vlastito stvaralaštvo Peić je predstavio na izložbi akvarela iz mape „Požega“ u lipnju iste godine. U rodnom gradu predano mu je i prvo priznanje „Miroslav Kraljević“ 1973. godine. Matko Peić nikada nije odvojio svoje veze od Požege te je cijenio suradnju s tadašnjim „novim naraštajem“ ljudi. Tako je uspostavio blisku suradnju s požeškim arhivistom Rudolfom Helijem u čijem se osobnom fondu čuva serija spisa i izvora koja sadrži biografske podatke, popis emisija za „TV kalendar“, bibliografski rad, dokumentaciju o izložbi crteža i akvarela iz mape „Požega“ te serije koje se odnose na pripremu i objavu eseja, putopisa i feljtona pod naslovom „Požega“ 1995. godine. Posljednja cjelina unutar fonda donosi zbirku fotografija Matka Peića s izložbi 1971. godine, te ostalih prigodnih službenih i neslužbenih događanja.

Ključne riječi: Matko Peić; Požeški arhiv; Gimnazija Požega; Rudolf Heli; Požega.

1. Uvodni dio

Svako relevantno povijesno istraživanje događaja iz prošlosti, znamenitih poje-dinaca i vremenskog konteksta njihovog djelovanja u svojoj osnovi treba crpiti in-formacije iz primarnih povijesnih izvora. Arhivi su jedna od polazišnih točaka gdje se čuva sve ono što je zapisano, zabilježeno i sačuvano kao svjedočanstvo određenog događaja, prostora i vremena. Iako iz izvora ne možemo dobiti podatke koji bi nam dali detaljan biografski uvid u Peićeve najranije godine života, Državni arhiv u Sla-vonskom Brodu – Odjel u Požezi čuva tri arhivska fonda koji nam mogu približiti velikana europskog, nacionalnog i lokalnog značaja. Arhivski izvori daju uvid u naj-ranije godine Matkova života, s posebnim naglaskom na razdoblje osnovnoškolskog i gimnazijskog obrazovanja.

Novе spoznaje o Matkovom osnovnoškolskom obrazovanju donosi fond Osnov-ne škole Slavonska Požega. Izvor sadrži osnovne podatke o najranijem školovanju u Dječjačkoj narodnoj školi „Petar Zrinski“ u Požezi od 1929. do 1933. godine.

Vrijedne i do sada manje poznate podatke o srednjoškolskom obrazovanju od 1933. do 1941. godine donosi fond Gimnazije Slavonska Požega. U tom se razdoblju požeška Gimnazija službeno zvala (Kraljevska) državna realna gimnazija u Slavon-skoj Požezi. Kroz posebne „Napomene o učeniku“ vidimo zanimljive bilješke koje kod svakog učenika opisuju učenje, vladanje, tjelesne nedostatke i prilike (financij-ske) školovanja. Pored toga, možemo pratiti kako se Matko u gimnazijskim danima više puta selio i mijenjao mjesto stanovanja unutar grada Požege.

Svoje dugogodišnje izbjivanje iz javnog života Požege Peić je prekinuo na otvo-renju izložbe „Miroslav Kraljević“ u požeškom muzeju 1971. godine, koju su organi-zirali požeški Historijski arhiv i Požeški list. Svoje vlastito stvaralaštvo Peić je pred-stavio požeškoj javnosti na izložbi akvarela iz mape „Požega“ u lipnju iste godine. U rodnom gradu je njegova važnost i veličina prepoznata, što je i obilježeno posebnim priznanjem „Miroslav Kraljević“ 1973. godine.

Matko Peić je od 70-ih godina 20. stoljeća uspostavio blisku suradnju s požeškim arhivistom Rudolfom Helijem (1937. – 2002.), u čijem se osobnom fondu čuva serija spisa i izvora koja sadrži biografske podatke, popis emisija za „TV kalendar“, biblio-grafski rad, dokumentaciju o izložbi crteža i akvarela iz mape „Požega“ te serije koje se odnose na pripremu i objavu eseja, putopisa i feljtona pod naslovom „Požega“ (1995). Većina podataka, koja se u ovome radu iznosi, prvenstveno podatci o školo-vanju Matka Peića, do sada nije bila prezentirana.

2. Požega moga djetinjstva (1923. – 1929.)

Akademski slikar, povjesničar umjetnosti, književnik i putopisac, izuzetno sve-stran i obrazovan jest Matko Peić. Kao jedan od najreprezentativnijih pisaca hrvatske književnosti 20. stoljeća, obilježen je izuzetnom nadarenošću u likovnom i književ-nom smislu koje je dodatno oblikovao izvanrednom širinom znanja. Kako bismo bo-

lje upoznali jednog od najznačajnijeg Požežana prošloga stoljeća, potrebno je shvatiti i valorizirati njegovo osobno formiranje kroz prostorni i vremenski kontekst.

Matko Peić rodio se 10. veljače 1923. godine u Požegu, u tadašnjoj Kanižličjevoj ulici na kućnom broju 12. Njegova kuća bila je u to vrijeme među najstarijim baroknim kućama u Požegi.¹ Otac mu je bio Matija (Mato) Peić, vlasnik fijakerskog poduzeća, i majka Eva, rođena Jogun. Ljepota prirode oko Grabrika², gdje je proveo najraniju mladost, temeljno je odredište Peićevog ljudskog i umjetničkog života. Grabrik je bio maleni park koji je više bio nalik šumi u centru Požege, predstavljajući mjesto na kojemu je skupio sva važna znanja od najranijih godina života. Za sebe kaže kako je bio dijete prirode, ambijenta u kojemu je odrastao. Mjesto rođenja je bilo nešto što ga je fasciniralo. Pored toga, Grabrik je bilo mjesto inspiracije i Miroslavu Kraljeviću, predstavljajući time zajednički nazivnik dvojice požeških velikana.

Manje je poznata činjenica da su Peićevi roditelji imali još jednog sina Vjekoslava, koji je rođen 19. veljače 1921. godine.³ Nažalost, nepunih mjesec dana nakon rođenja preminuo je. Otac Matija (Mato) Peić rođen je 12. veljače 1883. godine⁴, a majka Eva Jogun rođena je 1. lipnja 1886. godine.⁵ Vjenčali su se 27. studenoga 1920. godine.⁶

Peić je porijeklom iz brdske Slavonije i nije imao nikakve veze sa Slavonijom kakvu se inače zamišlja. To nisu bile ravnice Đuke Begovića, Radauša ili Domca, niti Vojna krajina Reljkovića ili Tadijanovića. Dolazi iz kraja Antuna Kanižlića, Miroslava Kraljevića, iz kraja kamena i vode potoka Brzaje i vodopada Skakavca. Tu su jelen, vjeverica i vodeni kos. U brdima je brzina i tečnost svega, pogleda i govora. Dinamičan pejzaž stvorio je od ljudi Pejićevog kraja brz hod i brz govor.⁷

Od svoje je majke naslijedio veliku moć zapažanja svijeta oko sebe i izvrsno pamćenje, uz nevjerojatan repertoar misli i metafora. To ga je iz temelja definiralo čitavoga života. Dok je bio još dijete, njegova majka je na drvenoj gljivi šivala soknice. Majka Eva je imala veliku sklonost korištenju metafora. Peić se prisjeća kada je rekla: „Gledaj kako ti se poderala ova soknica, ima jamicu kao rakovo oko.“ Njezina strahovita moć zapažanja je nešto što je Matko naslijedio. Za sebe je smatrao da nikada nije bio „akustični“ tip, nego se volio izražavati pisanjem. Primarno ga je zanimala organizacija teksta koji stvara. Nikada u svome ranom životu nije volio pjevanje.⁸

¹ Povijesni arhiv Požeške biskupije (u nastavku: PAPB), Matična knjiga rođenih, Župa sv. Terezije, 1914. – 1925.

² Grabrik je mjesto u Požegi gdje se nalazila rodna kuća Matka Peića, a svoj naziv je dobio po aleji grabova koju je zasadio u 19. stoljeću pivar Dragutin Lobe.

³ PAPB, Matična knjiga rođenih, Župa sv. Terezije, 1914. – 1925.

⁴ PAPB, Matična knjiga rođenih, Župa sv. Terezije, 1878. – 1891.

⁵ Isto.

⁶ PAPB, Matična knjiga vjenčanih, Župa sv. Terezije, 1919. – 1933.

⁷ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

⁸ Isto.

Od svoje treće, pa do pete godine života, živio je kao mala životinja, kao ptica ili zec, u svome parku pored kuće. Zanimljivo je kako Peić već s četiri godine počinje kod gospođe Marice Metzger učiti francuski jezik. Kako bi se malo socijalizirao, majka ga je dala u zabavište koje su u Požegi vodile časne sestre reda sv. Vinka. U jednom je trenutku došao iz šume u samostan. Po svome viđenju živio je u tom trenutku unutar neprirodnog ambijenta, u isparceliranom prostoru s malenom paletom boja. S pravog konja prešao je na drvenog, i to je nešto što ga je u tom trenutku činilo nesretnim. Priroda je ostavila duboki trag u Matku. Bio je fasciniran životinjama, posebno kukcima kojih je imao veliku kolekciju, a najviše ga je fascinirala bizarnost njihove forme i boja. Nije volio iluzije života, poput drvenog konja ili igrački, ali je zato kod časnih sestara stekao radne navike i dobio temelje za svoj kasniji dugogodišnji rad.⁹

Njegovo je djetinjstvo, uz oca fijakerista, bilo fijakersko i skitalačko, putujući požeškim krajem uzduž i poprijeko. Skitao je sve dok nije krenuo u Gimnaziju. Smatrao je kako je imao sreću što je u djetinjstvu živio u Požegi. Premda je živio u gradu, od malena je dobro upoznao floru i faunu. Živio je s prirodom i u početku ga knjige nisu zanimale. Bio je nesretan kada je krenuo u osnovnu školu. Nije volio ići u kazalište, a čitati je počeo s 12, 13 godina.¹⁰

Za svoje najranije godine Matko je govorio: „U Požegi sam stekao svoju metodu gledanja... djetinjstvo formira budućeg čovjeka i umjetnika. Za mene Požega predstavlja najdublji inspirativni činilac u mom radu i to kao slikara i kao književnika.“¹¹

3. O imenu Mate (Matka) Peića

Tijekom istraživanja izvora koji donose podatke o Matku Peiću nailazi se na jednu zanimljivost koja je prisutna sve do Matkovog odlaska na Akademiju. Kroz matične knjige rođenih i parice jasno je vidljivo da je Matko Peić upisan pod imenom „Mato“. Identičan upis imena vodi se kroz pedagošku dokumentaciju za vrijeme školovanja (1929. – 1941.), gdje se čitavo vrijeme navodi ime „Mato“, a tek se upisom na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu 1941. godine prvi put službeno navodi ime Matko. Nije u potpunosti jasno iz kojih razloga dolazi do ove „promjene“ imena. Kroz intervju, koje je Matko Peić davao, naveo je da je ime Matko dobio u obitelji, gdje je od rođenja tako oslovljavan.¹²

Prema tvrdnjama i kroz razgovor s Dragutinom Pavličevićem, koji je bio dobar prijatelj Matka Peića, ime Matko je umjetničke naravi koje si je Peić sam dodijelio. Pavličević smatra kako je ime Matko uzeo od svog velikog književnog uzora Janka

---

⁹ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

¹² Isto.

Matka. Pričajući o jednoj anegdoti, Pavličević navodi kako je jednom prilikom šetao s Matkom Peićem Ilicom u Zagrebu i kada su prošli pored radnje „Janko Matko, urar i draguljar“, Peić je rekao da je ovo njegov veliki uzor i imenjaka koji je u redovima naših najvećih književnika.¹³

Iako navedenu vezu i tvrdnju nije moguće dokazati, ona je navedena kao informacija koja je u vezi sa samim Matkovim imenom.

4. Požega moga odgoja – osnovnoškolsko obrazovanje (1929. – 1933.)

Život svakog pojedinca u velikoj je mjeri definiran razdobljem školovanja. U ovome se razdoblju mnoge osobe profiliraju i definiraju te stječu životno vrijedna iskustva i poznanstva. Za istraživanje znamenitih pojedinaca školovanje je često prvo razdoblje kada dobivamo konkretne pisane izvore i podatke kojima možemo raspolagati i koje možemo interpretirati. Od 1929. godine škola je postala drugi dom Matka Peića u kojemu je provodio značajan dio svoga vremena.

Matko Peić je u svojim intervjuima govorio kako mu je u djetinjstvu jedina prijateljica bila Silva, unuka znamenitog Požežanina Franje Cirakija. Za razdoblje svoga školovanja tvrdio je kako ga ono nije formiralo, ali nama daje prve konkretnije podatke o učeniku Matku Peiću.

Iz arhivskih izvora ne možemo dobiti cjelovite podatke koji bi nam dali detaljan biografski uvid u njegove najranije godine. Unatoč tome, Državni arhiv u Slavonskom Brodu – Odjel u Požegi čuva fondove koji nam mogu približiti djetinjstvo Matka Peića. Za uvid u njegovo najranije obrazovanje podatke donosi fond Osnovne škole Slavonska Požega (HR-DASB-PŽ-127) koji sadrži osnovne podatke o najranijem školovanju u Dječачkoj narodnoj školi „Petar Zrinski“ u Požegi u razdoblju od 1929. do 1933. godine.

Svoje osnovnoškolsko obrazovanje započeo je 1. rujna 1929. godine i zaključeno je 19. lipnja 1933. godine. Podatak je vidljiv iz glavnih imenika škole i predstavlja jedini izvor pored školske spomenice koji nam donosi podatke o Matkovom školovanju.¹⁴

Školske spomenice¹⁵ predstavljaju prvoklasan izvor za povijesna istraživanja i spoznavanje povijesnog i vremenskog konteksta određenog prostora. Iz tog je razloga važno upoznavanje s prilikama koje su vladale u školi u vrijeme kada je Matko Peić bio osnovnoškolac. Dodatni izvori, osim spomenice i glavnog imenika, nisu sačuvani.

Matko Peić započeo je svoje školovanje u Dječачkoj osnovnoj školi u Požegi¹⁶, koja je u nekoliko navrata mijenjala svoje ime za vrijeme njegova obrazovanja. Od

---

¹³ Neformalni razgovor obavljen s Dragutinom Pavličevićem dana 25. siječnja 2023. godine.

¹⁴ HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. 3.1. Matice (glavni imenici), knj. 11, redni broj 1808.

¹⁵ HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. 5. Školska spomenica (1910.-1937.), knj. 31.

¹⁶ Naziv škole od 1926. do 1929. (izvor: Dosje fonda signature 127.).

1930. do 1931. naziv je izmijenjen u Dječaka narodna osnovna škola u Slavonskoj Požegi, da bi se na kraju naziv još jednom izmijenio u Dječaka narodna osnovna škola „Petar Zrinski“¹⁷ u Slavonskoj Požegi, od 1931. do 1933. godine. U to je vrijeme ravnatelj škole bio Antun Lovrić (1917. – 1938.) koji je na tome mjestu naslijedio požškog velikana Julija Kempfa.¹⁸ Razrednik Matka Peića bio je Aleksander Pintarić, koji je radio u školi od 1926. do 1935. godine.¹⁹

Vrijeme osnovnoškolskog obrazovanja Matka Peića obilježeno je početkom Velike gospodarske krize ili Velike depresije, koja je službeno trajala u istom razdoblju kada se Matko školovao, od 1929. do 1933. godine. Naravno, njezine posljedice i ekonomski šokovi, koje je prouzročila, trajali su mnogo duže.

U to je vrijeme u školi vrlo aktivan Crveni križ koji je svake školske godine održavao poučna predavanja. Predavanja su održavana iz mnogih drugih područja, a neka od zanimljivijih uključuju poduke i poticanje na aktivno uključivanje u štednju. Mnogi su učenici bili upisani u Poštanskoj štedionici kao štediše. Velika se pažnja posvećivala općoj higijeni i zdravstvenim prilikama, tako da su redovito držana predavanja o tuberkulozi. U školi se obavljalo obavezno cijepljenje i docjepljivanje učenika protiv boginja.²⁰

Velika je pažnja posvećena redovitom obilježavanju „Francuskih dana“ te su profesori držali predavanja o važnosti francuskoga jezika. Ovakva događanja nisu ostala nezapažena te je Francuski institut u Zagrebu redovito hvalio ovakva događanja u školi. Možemo samo pretpostaviti da je ovo događanje Matku Peiću bilo posebno zanimljivo jer je i sam gajio veliki interes prema francuskom jeziku. Upravo ovakva događanja dodatno su ga potaknula u daljnjim težnjama prema učenju jezika. Svoju posebnu zahvalnost usmjerio je prema profesorici Mariji Metzger, koja ga je izvan školskih zidova naučila francuski.²¹

Škola se u ovom razdoblju uvelike oslanjala na donacije. Najveća financijska sredstva za rad škole osiguravala je gradska općina, a ostatak se namirivao dobrotvornim priložima, u kojima se posebno isticalo Hrvatsko dobrotvorno gospojinsko društvo Požega. Zabilježeno je da je u školskoj godini 1929./1930. „Gospojinskog društvo“ za školsku kuhinju doniralo 10 kg brašna i 2 kg riže, a za Božić je darivalo šezdeset i jednog učenika odjećom i obućom. Gradska općina je u više navrata osiguravala veste i šalove za učenike. Slične su donacije pristizale narednih godina.²²

---

¹⁷ Nazivu škole je dodan „Petar Zrinski“ od 4. veljače 1931. godine. (izvor: Školska spomenica fonda signature 127.)

¹⁸ HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. Dosje fonda.

¹⁹ HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. 1. Učiteljski zbor. Zapisnici sjednica učiteljskog zbora dječake pučke škole (1921.-1932.), knj. 2.

²⁰ HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. Školska spomenica (1910. – 1937.), knj. 31.

²¹ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

²² HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. Školska spomenica (1910. – 1937.), knj. 31.

U školi je svaki razred imao zaseban komad vrta na kojemu su učenici uzgajali povrće i cvijeće, a postojao je i zaseban cvijetnjak.

Godine 1930. otvorena je školska kuhinja subvencijom gradske općine u prisutnosti svih učenika škole. Početkom rada školske kuhinje svako je dijete vagano u školskoj poliklinici jer sredstva nisu omogućavala da svaki učenik ima osiguran obrok. Popis se određivao prema prioritetu i imovinskom stanju pojedinca. Učenici su za školsku kuhinju imali vlastite limene tanjure ili zdjelice, žlicu i ubrus. Nakon ručka je svaki učenik sam čistio svoj tanjur i odlagao ga u školski ormar svoga razreda. Iz spomenice je zanimljivo vidjeti što su učenici imali u ponudi školske kuhinje za godinu 1930./1931. Tako je na meniju za ponedjeljak (gulaš s kruhom), utorak (grah s kruhom), srijedu (krumpir s kruhom), petak (žganci s mlijekom), subotu (gulaš s kruhom). Zbog financijskih je problema od svibnja 1931. godine obustavljena prehrana mesom koje je zamijenjeno tjesteninom i rižom. Iz istog se razloga smanjio broj učenika u kuhinji sa 66 na 50. Velika ekonomska kriza sve se više osjetila u obrazovnom sustavu. Školska kuhinja se dodatno fokusirala na najsiriomašnije učenike, a uvode se dodatne mjere štednje u nabavi časopisa i literature. Rezali su se svi ostali izdatci koji nisu bili prijeko potrebni.²³

Osnovna škola nije ostala u najljepšoj uspomeni Matka Peića. Tako je kroz svoje intervju izjavio da je u osnovnoj školi jedino što je naučio bilo pravljenje kartonskih kutija, koje su mu bile glavni inventar na Akademiji. Školu je doživljavao kao nešto sporo i dosadno.²⁴

5. Požega moga odgoja – gimnazijsko obrazovanje (1933. – 1941.)

Razdoblje požeškog obrazovanja Matka Peića nastavlja se 1933. godine u požeškoj Gimnaziji. U ovome razdoblju dolazi do jasnijeg osobnog profiliranja, tj. dolazimo do izvora koji nam o tome daju pouzdanija svjedočanstva. Vrijedne podatke nam donosi fond Gimnazija Slavenska Požega (HR-DASB-PŽ-112), koja se u tom razdoblju nazivala Kraljevska državna realna gimnazija. Kroz pedagošku dokumentaciju informativne su posebne „napomene o učeniku“ koje kod svakog pojedinca opisuju učenje, vladanje, tjelesne nedostatke i financijske prilike školovanja. Kroz navedenu dokumentaciju možemo pratiti kako se Matko više puta selio i mijenjao mjesto stanovanja u razdoblju od 1933. do 1941. godine. Tako vidimo kako je živio u nekoliko požeških ulica: Kanižličevoj (rodnoj kući kod Grabrika, koja se kroz izvore ovoga vremena nazivala Masarykova ulica), Sudačkoj (danas Matije Gupca), Vučjaku (blizu kapele sv. Filipa i Jakova) te na kraju u Sokolovoj ulici iz koje će otići u Zagreb na Akademiju likovnih umjetnosti 1941. godine. Razrednik Matka Peića bio je Vinko Pavišić, koji je u Gimnaziji radio od 1932. godine, a ravnatelji su u to vrijeme bili: Franjo Bauer (1924. – 1935.) i Pavao Rogić (1935. – 1941.).²⁵

---

²³ Isto.

²⁴ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

²⁵ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Dosje fonda.

U ljetopisu Gimnazije navedena su važnija događanja kojima je obilježena pojedina školska godina. Učenici su tijekom godine sudjelovali u raznim manifestacijama koje su uključivale javna događanja i izlaganja. Školski mješoviti pjevački zbor bio je posebno aktivan tijekom svake školske godine. Nemamo podataka o tome je li Matko Peić aktivno sudjelovao u pjevačkom zboru, ali njegovo negativno mišljenje o pjevanju posebno je zanimljivo u ovome segmentu.²⁶

O Matku Peiću u pedagoškoj dokumentaciji možemo pronaći zanimljive informacije za svaku pojedinu gimnazijsku školsku godinu. Pored osobnih podataka, zanimljive su bilješke profesora koje su upisane o samom učeniku. One nam daju svojevrsnu „kronologiju razvoja“ koja će kod Matka Peića završiti upisom na Akademiju u Zagrebu 1941. godine.

Školska godina 1933./1934. prva je godina gimnazijskog obrazovanja i u njoj su, između ostaloga, upisani sljedeći podatci za učenje i vladanje: *učenik je s vrlo dobrim svršio prvi razred; nadaren i marljivo, pažljivo, pristojan, miran; slabe financijske prilike. Dobar u francuskom, vrlo dobar u matematici, crtanju i pisanju te odličan u zemljopisu, prirodopisu i vjeronauku. Živi u Masarykovoju ulici na kućnom broju 12.*²⁷

Školska godina 1934./1935. nastavlja s bilješkama i opservacijama na gimnazijalca Matka Peića uz bilješke učenja i vladanja: *marljivo, stalan u učenju, pažljivo, miran; nema tjelesnih nedostataka; slabe financijske prilike. Vrlo dobar u francuskom i crtanju, odličan u pisanju. Živi u Sudačkoju ulici (danas ulica Matije Gupca) na kućnom broju 5.*²⁸

Na Matkov rani život i formiranje duboko je utjecala očeva smrt 27. travnja 1935. godine, a koji je preminuo od posljedica upale pluća u 52. godini života.²⁹ Ovo je jedan od prijelomnih trenutaka u životu Matka Peića. S dvanaest godina, ne samo da je za Matka to bilo strašno teško iskustvo, već je bio stavljen pred najteži izbor u životu. Morao je odlučiti o svojoj sudbini. Tada je imao dvije tetke i ujaka u Sjedinjenim Američkim Državama koji su željeli da Matko nastavi školovanje preko Atlantika. Odlučio je ostati u Požegi zbog ljubavi prema majci koja bi u tom slučaju ostala sama. Sljedećih pet godina proveo je u svojevrsnom stanju šoka. Kako je sam kroz intervju govorio, sam sa sobom je razgovarao, ali ne kao ludo dijete, nego akvarelirajući, crtajući, pišući. U tom stanju šoka bio je prisiljen na financijsko osamostaljivanje. Pravio je izložbe i prodavao crteže i akvarele. Kao gimnazijalac počeo se isticati slikarskim radovima učeći kod profesora Zvonimira Wiroubala, pa sa svojim školskim kolegama počinje priređivati izložbe u Požegi.³⁰

Slikanje i pisanje njegove su dvije osnovne aktivnosti, kako kaže, slika koliko i piše. Još od gimnazijskih dana, kada je izlazio na ulicu, ne nosi sa sobom cigarete,

²⁶ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Ljetopis Državne gimnazije u Požegi (1926.-1946.), knj. 147.

²⁷ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1933.-1934.), knj. 223.

²⁸ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1934.-1935.), knj. 224.

²⁹ PAPB. Matična knjiga umrlih, župa sv. Terezije, 1929.-1945.

³⁰ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

već ključeve, novce i dva notesa. Njih je potrošio u roku tjedan dana. Sve što vidi i doživi zapiše u njih, a nedjeljom je sređivao ono što je zapisao.³¹

Usljed životne nesreće, koja je zatekla Matka Peića smrću njegova oca, marljivo je nastavio svoje obrazovanje kroz školsku godinu 1935./1936. Iz arhivskih izvora nam proizlaze podatci za učenje i vladanje: *marljiv, postojan, dobro pazi, marljivošću nadoknađuje taalent za matematiku; fizički slabunjav; slabe financijske prilike. Dobar i vrlo dobar i francuskom i njemačkom, odličan u zemljopisu. Živi s majkom u ulici Vučjak na kućnom broju 25.*³²

U Gimnaziji se ističe seminarskim predavanjima na teme „Pjesnici ilirskog pokreta“, „Seljačka buna“, „Život u šumskoj čistini“ i „O planetu Mars“. Posebno se razvija i zapaža njegov slikarski talent.³³

U školskoj godini 1936./1937., kada je Matko Peić napunio svega 14 godina života, javljaju se jasnije konture odrasle osobe, karakterističnog temperamenta. Slijedom toga je u izvorima zabilježeno za učenje i vladanje: *nepristojan, žestok, bistar, dosta marljiv; slabe financijske prilike. Vrlo dobar u većini predmeta. Živi s majkom u Sokolovoj ulici na kućnom broju 88. Sokolova ulica ostat će mjesto Matkova prebivališta sve dok ne krene putem Zagreba na Akademiju likovnih umjetnosti.*³⁴

Naredne školske godine 1937./1938., s napunjenih 15 godina života, sve više možemo prepoznati karakteristične crte Matka Peića, što nije promaknulo gimnazijskim profesorima. Bilješka je vrlo zanimljiva te se referira na učenje i vladanje za koje je zapisano: *oštro zapaža, brzo i pravilno zaključuje, pokazuje već male konture samostalnog mislioca, prilično marljiv, talentiran crtač, veoma fin i taktičan, otvoren i kolegijalan; slabije materijalne prilike. Vrlo dobre i odlične ocjene.*³⁵ Izvori ovoga vremena donose nam podatke da je Matko vrlo rano postao izrazito karakterno profiliran, na putu da postigne značajne uspjehe u životu. Slične bilješke navedene su i naredne školske godine, u kojima je dodana opaska da je *vrlo nepovjerljiv i nekolegijalan, te da svemu prigovara.*³⁶

Gimnazijsko obrazovanje Matka Peića i njegovo prebivalište u Požegi počelo se približavati kraju. Tijekom školske godine 1939./1940. zabilježeno je njegovo učenje i vladanje: *ambiciozan, srednje sposoban; vrlo dobro i lijepo vladanje. Dobre financijske prilike. Vrlo dobre i odlične ocjene, slabe iz prirodnih predmeta.* Ujedno je ovo prvi put da iz izvora možemo vidjeti pozitivnu referencu o Matkovim financijskim prilikama.³⁷

Posljednja gimnazijska školska godina 1940./1941. obilježena je vrlo dobrim uspjehom. Svoje obrazovanje je službeno završio dana 13. lipnja 1941. godine. U to

³¹ Isto.

³² HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1935.-1936.), knj. 225.

³³ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

³⁴ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1936.-1937.), knj. 226.

³⁵ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1937.-1938.), knj. 227.

³⁶ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1938.-1939.), knj. 228.

³⁷ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1939.-1940.), knj. 229.

vrijeme je i dalje živio s majkom u Sokolovoj ulici na kućnom broju 88.³⁸ Njegovo požeško razdoblje života primicalo se kraju te je došlo vrijeme da napusti rodni grad i krene dalje. Prva faza oblikovanja Matka Peića kao osobe završena je. Sažeti misli o razdoblju požeškog obrazovanja najbolje je mogao osobno dati: „...Odgojen sam požeškom arhitekturom. Bio sam dijete koje je išlo požeškim ulicama i tamo gledalo objekte koji su vrlo suvislo poredani. U Požegi sam imao prilike vidjeti niz interijera, među kojima naročito spominjem požeško dječje zabavište koje me je oblikovalo jer sam tamo našao hodnik, dugačak, zelen, kockast, sređen, kao na slikama nizozemskih slikara Vermeera i drugih. U požeškoj Gimnaziji koju sam kasnije pohađao našao sam opet nešto novo: zvjezdarnicu, izvrsne prirodopisne zbirke, botaničke herbarijume itd. Tamo sam susreo ljude koji su me učili latinskom i francuskom jeziku. To je ta Požega koja je neobično mnogo učinila za moje oblikovanje kao budućeg studenta i profesora na Akademiji...“.³⁹

Završetkom gimnazijskog obrazovanja Matko Peić nastavlja akademskim putovima u Zagrebu. Sve do svoga povratka u Požegu, nakon 30 godina, nemamo tragova o tome što se s Peićem događalo. Međutim, postoji jedna zanimljiva bilješka u dopisu koji je datiran 1. siječnja 1944. godine, po predmetu naslova „Peić Matko potpora – moli se“.⁴⁰ U dopisu se traži financijska potpora za pripadnika logora⁴¹ Požežanina Matka Peića, koji se nalazi u vojsci, ali mu je i dalje omogućeno posjećivati Umjetničku akademiju. Pokazuje, ne samo veliku volju za radom, nego i talent. Na tragu toga traži se za Matka Peića, koji je veoma siromašan, sredstva koja bi mu se davala na mjesečnoj bazi ili u vidu jednokratne pomoći s obrazloženjem da se omogući i potakne razvoj mladog čovjeka. O tome je li Matko Peić dobio određenu financijsku potporu nemamo informacije, ali izvor pokazuje kako je njegov talent itekako prepoznat tijekom akademskog obrazovanja.⁴²

Za vrijeme Drugog svjetskog rata odupirao se bilo kakvom svrstavanju jer je život vidio kao kozmičku epizodu, a ne produkt borbene ideje. Ipak je 1943. godine „silom“ obučen u domobranske uniforme, unutar tzv. prosvjetničke bojne. Nije sudjelovao ni u kakvim sukobima ili borbenim radnjama te je mirno predao svoju uniformu 1945. godine.⁴³

³⁸ HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1940.-1941.), knj. 230.

³⁹ „Čovjek koji nije svoj u životu, ne može biti svoj niti u umjetnosti“, u: *Požeški list*, br. 2, god. 18, 10.6.1971., str. 5.

⁴⁰ Za pronalazak ovoga dopisa zahvaljujem Mariji Mikačić, djelatnici Državnog arhiva u Slavanskom Brodu -Odjela u Požegi.

⁴¹ Logor muške ustaške mladeži Požega.

⁴² HR-DASB-PŽ-140 Obrtni zbor za kotar i grad Slavonska Požega. Opći spisi (1943. – 1945.), br. 56/44, kut. 15

⁴³ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

6. Požega za kakvu se borim – povijesno i kulturno ravnopravna

Nakon višedesetljetnog rada i usavršavanja te putovanja po čitavoj Europi i svijetu, Peić se ponovno našao među svojim sugrađanima na otvorenju izložbe „Miroslav Kraljević“ u izložbenoj dvorani požeškog muzeja 5. siječnja 1971. godine, a u organizaciji požeškog Historijskog arhiva i Požeškog lista. U pripremi izložbe, koju je otvorio i uz predavanje popratio, Matko je tražio organizatore da se za njega ne priprema nikakav poseban doček jer je on došao isključivo zbog Kraljevića.⁴⁴ Nakon dužeg prekida ponovno je došao u svoj grad, a događaj je proglašen od prvorazrednog značenja za kulturnu javnost.⁴⁵

U lipnju 1971. godine predstavio je Matko svojim sugrađanima vlastitu izložbu akvarela i crteža iz mape „Požega“. Knjiga dojmova u požeškom arhivu s Izložbe crteža i akvarela iz mape „Požega“ Matka Peića iznosi veliko oduševljenje sugrađana Matkovim likovnim radom uz velike želje da će se ovakve izložbe ponavljati. Požega je time javno počela prepoznavati svoga umjetničkog giganta.⁴⁶

Matko Peić je proglašen prvim dobitnikom nagrade „Miroslav Kraljević“ 1973. godine za zapažene rezultate u novinarstvu, publicistici, grafičkoj i izdavačkoj djelatnosti, s područja Slavonije, Baranje, Podravine i Moslavine. Na svečanoj sjednici Upravnog odbora Fonda za unaprjeđivanje kulturnih djelatnosti požeške općine na svečan mu je način uručena nagrada. Značajnu ulogu u ovom proglašenju imali su Rudolf Heli i Ivan Jakovina.⁴⁷

Matko nikada nije odvojio svoje veze od Požege te je cijenio suradnju s tadašnjim „novim naraštajem“ ljudi. Tako je uspostavio blisku suradnju s požeškim arhivistom Rudolfom Helijem (1937. – 2002.) u čijem se osobnom fondu Rudolf Heli čuva serija spisa koja sadrži biografske podatke, popis emisija za „TV kalendar“, bibliografski rad, dokumentaciju o izložbi crteža i akvarela iz mape „Požega“, te serije koje se odnose na pripremu i objavu eseja, putopisa i feljtona pod naslovom „Požega“ (1995.). Posljednja cjelina u požeškom arhivu donosi zbirku fotografija Matka Peića s izložbi 1971. godine te mnogih drugih prigoda i događanja u društvu suradnika Ivana Jakovine i Rudolfa Helija.

7. Novi krug ljudi – ljudi od rada

Posljednja cjelina izvora u požeškom arhivu donosi zbirku fotografija Matka Peića s izložbi 1971. godine te mnogih drugih prigoda i događanja, u društvu s prijateljima i suradnicima Ivanom Jakovinom i Rudolfom Helijem te ostalim kulturnim i javnim djelatnicima i dužnosnicima.

---

⁴⁴ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

⁴⁵ „Kraljević ponovno među Požežanima“, u: *Požeški list*, br. 1, god. 18, 14. 1. 1971., str. 1.

⁴⁶ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

⁴⁷ „Kraljević ponovno među Požežanima“, u: *Požeški list*, br. 1, god. 18, 14. 1. 1971., str. 1.

Novi krug ljudi i djelatnika u kulturi sudjelovao je na održavanju skupa povodom 100. obljetnice rođenja Miroslava Kraljevića 1985. godine. S arhivom u Požegi Matko Peić sudjeluje 1987. godine na obilježavanju 140. obljetnice rođenja Franje Cirakija.

Rudolf Heli obavio je izuzetan posao u pripremi eseja, putopisa i feljtona „Požega“ uz pripremu 47 radova. Napravio je bibliografiju feljtona o Požegi, kazalo i korekturu u suradnji s Ivanom Jakovinom, u razdoblju od 17. ožujka do 15. svibnja 1995. godine. Rad predstavlja jednu od posljednjih knjiga Matka Peića koju mu je objavio njegov rodni grad. Iste godine, 1995., dodijeljeno je Matku priznanje grada Požege za sveukupno stvaralaštvo. Na predstavljanju knjige arhivist i publicist Rudolf Heli govorio je o izboru i pripremi tekstova za knjigu, koje je izvršeno u suradnji sa samim autorom.

Požega se ovim radom jednim malim dijelom odužila svome sugrađaninu za neprocjenjivu ostavštinu koju je ostavio na kulturnom i društvenom planu. Svako javno događanje u novije vrijeme teži vratiti Matka Peića na ono mjesto na koje je on čitav svoj život želio staviti Požegu, mjesto kulturne i povijesne ravnopravnosti.

Kada je upitan što će budućnost činiti s Matkom Peićem, u svom stilu je odgovorio sljedeće: „Kad razmišljam o poretku stvari i zbivanja proteklih šezdeset godina života, neznanstveno mi se čini da mi je budućnost upisana već u djetinjstvu. Glavni trg u Požegi krasi tzv. kužni pil, 18. st., rokoko i barok, spomenik Svetoga Trojstva podignut nakon minule kuge u Europi. Na tom stupu su i četiri barokno izvedena sveca: sv. Sebastijan, izboden strijelama; sv. Franjo Ksaverski s lubanjom na knjizi; sv. Ivan Nepomuk, bačen u Vltavu jer nije izdao kraljičinu ispovjednu tajnu i, konačno, sv. Rok kojemu je u boku tikvica s putnom tekućinom, a uz nogu mali pas suputnik. Na glavi Rokovoj je i šešir, neuredan, skitnički. Sva simbolika moga prošlog i budućeg života nalazi se u toj četvorki.“⁴⁸

Dana 30. listopada 1999. godine Požega je ostala bez svoga velikana. Vijest o smrti Matka Peića sve je izrazito pogodila, a posebno njegove Požežane. Akademik Dubravko Jelčić je ovaj težak trenutak popratio riječima u kojima se sažimaju svi osjećaji Požežana nakon što su ostali bez svoga giganta. „Za Požegu, za sve nas koji ovom gradu pripadamo, ne samo rođenjem i životom, nego i dušom, i duhom, Matkova smrt znači i veliki osobni gubitak...“ „Požega je bila puna Matka, ali i obratno: Matko je bio pun Požege. Nije samo poznao svaku stopu u ovome gradu, njegove prostore i njihova značenja, nego je svu tu silnu baštinu nosio u sebi kao znak svoje osobnosti, svjestan da bez nje ne bi bio to što je bio i to jest i sada, kad ga više nema među nama. To je što ostaje zauvijek.“⁴⁹

---

⁴⁸ HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.

⁴⁹ Jelčić, Dubravko, *Matku Peiću In Memoriam*, u: *Zlatna dolina - godišnjak Požeštine*, god. V (1), 1999, 300-303.

Izvori i literatura:

1. DRŽAVNI ARHIV U SLAVONSKOM BRODU ODJEL U POŽEGI
2. HR-DASB-PŽ-338 Osobni arhivski fond Rudolf Heli. Matko Peić, bibliografija radova, objavljeni tekstovi, Hemeroteka, kut. 10.
3. HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. Dosje fonda.
4. HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. 3. 1. Matice (glavni imenici), knj. 11.
5. HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. 5. školska spomenica (1910. – 1937.), knj. 31.
6. HR-DASB-PŽ-127 Osnovna škola Slavonska Požega. 1. učiteljski zbor. Zapisnici sjednica učiteljskog zbora dječjačke pučke škole (1921. – 1932.), knj. 2.
7. HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Ljetopis Državne gimnazije u Požegi (1926. – 1946.), knj. 147.
8. HR-DASB-PŽ-112 Gimnazija Požega. Upisnice (1933. – 1934.), knj. 223-230.
9. HR-DASB-PŽ-140 Obrtni zbor za kotar i grad Slavonska Požega. Opći spisi (1943. – 1945.), br. 56/44, kut. 15

POVIJESNI ARHIV POŽEŠKE BISKUPIJE

1. PAPB, Matična knjiga rođenih, Župa sv. Terezije, 1878. – 1891.
2. PAPB, Matična knjiga rođenih, Župa sv. Terezije, 1914. – 1925.
3. PAPB, Matična knjiga vjenčanih, Župa sv. Terezije, 1919. – 1933.
4. PAPB. Matična knjiga umrlih, Župa sv. Terezije, 1929. – 1945.

TISKOVINE

1. „Kraljević ponovno među Požežanima“, u: *Požeški list*, br. 1, god. 18, 14. 1. 1971., str. 1.
2. „Čovjek koji nije svoj u životu, ne može biti svoj niti u umjetnosti“, u: *Požeški list*, br. 2, god. 18, 10. 6. 1971., str. 5.

ČLANCI U GODIŠNJAKU

1. Jelčić, Dubravko, *Matku Peiću In Memoriam*, u: *Zlatna dolina - godišnjak Požeštine*, god. V (1), 1999, 300-303.

Matko Peić in archival holdings of Požega Archives

Summary

Matko Peić (1923-1999) is one of the most representative Croatian artists of the 20th century. Academic painter, art historian, writer and travel writer, researcher and journalist; he was extremely versatile and knowledgeable. To truly get to know one of the most significant Požega residents of the previous century, it is necessary to get to know his personal formation.

From archival sources, we cannot obtain complete information that would give us a detailed biographical insight into his earliest years. Despite this, the State Archives in Slavonski Brod - Department in Požega keeps three archival funds that can bring us closer to our academician and fellow citizen. For an insight into his earliest education, data is provided by the Slavonska Požega Primary School fund (HR-DASB-PŽ-127), which contains basic data about his earliest education at the "Petar Zrinski" Boys' National School in Požega (from 1929 to 1933). Valuable information about high school education (from 1933 to 1941), an invaluable period in forming his identity, is provided by the second fund of the Slavonska Požega High School (HR-DASB-PŽ-112), which was called the Royal State High School in that period in Slavonska Požega. Pedagogical documentation contains special "notes about the student" which are very interesting because they describe each student's learning, behaviour, physical disabilities and circumstances (financial) under which the student was educated.

After several decades of education, as well as traveling throughout Europe and the world, Peić found himself again among his fellow citizens at the opening of the exhibition "Miroslav Kraljević" in the City Museum of Požega in 1971, organized by the Historical Archives in Požega and *Požeški list* (Požega newspaper). Later, he presented his own work in an exhibition of watercolours from the art folder "Požega" in June of the same year. In his hometown, he was presented with the first "Miroslav Kraljević" award in 1973.

Matko Peić never separated his ties with Požega and valued cooperation with the "new generation" of people at that time. Thus, he established a close collaboration with Požega archivist Rudolf Heli (1937-2002). In the Rudolf Heli fund (HR-DASB-PŽ-338) there are several series pertaining to him: a series of documents containing biographical information, a list of episodes of the TV programme "TV Kalendar", and a bibliographic work. Also, it holds documentation on the exhibition of drawings and watercolours from the art folder "Požega" and series related to the preparation and publication of essays, travelogues, and feuillets entitled "Požega" (1995). The last unit in the Požega archives contains a collection of photographs by Matko Peić from the 1971 exhibition and many other occasions.

Keywords: Matko Peic; Požega Archives; Požega High school; Rudolf Heli; Požega.

Zdeslav Španiček, mag. hist.
Državni arhiv u Slavonskom Brodu-Odjel u Požegi
Županijska 13, 34000 Požega
zspanicek@dasb.hr

